

dispendio secretum esse servaturum? Tunc etiam cum gravi suo damno tenetur promittens stare promissis. Imo valide probabile et communius est cum Croix, Molina et aliis teneri ad secretum servandum cum ipso vitæ periculo, uti promisit; quia hoc non esset sibi mortem directe inferre, sed vitam minime tueri: quod licitum est ob justam causam, v. g., ad fidelitatem conservandam, cum id sit bonum virtutis.

135. Q. 3. *An liceat aperire et legere litteras alienas?*

R. Litteras alienas aperire licet: 1. si sciamus eas in nostrum injustum damnum fuisse conscriptas, vel in nostram injuriam cedere, quam intendimus a nobis propulsare; hoc enim ad jus propriæ defensionis pertinet. Sic Princeps potest aperire litteras non tantum hostium; sed etiam aliorum omnium, quæ tempore belli a locis hostium finitimis circumferuntur. Item ministri publici, si id bono publico expediat.

2. Si habeatur consensus expressus, aut saltem tacitus illius, a quo vel ad quem litteræ mittuntur, neque id speciali lege prohibeatur; ubi enim consensus adest, nequit esse injuria.

3. Si communitatis vel Instituti regulæ, aut legitima consuetudo id sinunt: sic Superior religiosus litteras aperit subditorum suorum; id enim valde confert, imo necessarium est ad disciplinam sustinendam. Quod etiam de Superiore in Collegiis et Seminariis affirmandum est ob eandem rationem¹.

4. Si id necessarium sit, vel expediens ad avertendam injuriam alteri imminentem, modo non plus legatur, quam quod ad talem finem necesse sit: atque ille, cui imminet damnum, jus habeat litteras aperiendi ad malum illud propulsandum; quia proximo nostro consulere licet contra injustum damnificatorem.

¹ Excipit Goussset, n. 1090: « A moins qu'il ne s'agisse d'affaire de conscience ou de secret de famille. Il suffit, pour prévenir tout abus, qu'un supérieur sache que l'inférieur écrit réellement à son directeur ou à ses parents. Pour la même raison, nous pensons qu'un père de famille peut décacheter les lettres d'un enfant qui est encore en tutelle. Il en est de même pour un tuteur à l'égard de son pupille. » Semper tamen excepto, si res sit conscientia, ut supra. — V. Liguori, Op. V, n. 70.

Exceptis hisce casibus, erit mortale contra charitatem et justitiam legere litteras alienas (sive sigillo clausas sive non), si existimetur in iis contineri res gravis momenti; veniale vero, si contra: ideoque semper peccatum est. Sane quilibet ita jus habet ad suum secretum, ut ipse solus sciat, vel communicet cui voluerit. Quod si ille, a quo vel ad quem litteræ mittuntur, prævideatur id pro gravi sibi injuria habiturus, erit adhuc mortale contra charitatem, etiamsi res in litteris illis sic lectis non sint nisi levis momenti, idque ratione gravis tristitiæ inde orituræ. Dicimus *contra charitatem*, quia materia utpote in se levis, non est apta ex natura sua, nisi ad levem injuriam afferendam contra justitiam (S).

136. *Quid vero de illo (quæres) qui furtim scripta aliena legit, invito domino?* Sic legens peccat duplici ex capite: 1. peccato curiositatis, etiamsi faciat animo discendi et sine ulla damni suspicione; cum hic discendi appetitus non sit secundum ordinem; 2. peccato injustitiæ; quia quilibet habet jus secreti suis in scriptis, quæ aliis non vult esse communia. Peccatum autem poterit esse etiam aliquando mortale, si nempe contingat cum notabili proximi damno (quod erit reparandum), vel cum magna et gravi ejusdem pœna et animi conturbatione.

Sed quid (inquies) si dominus litteras dilaceravit, in publicum abjecerit, et alter colligat, jungat et legat? Quæ sic in publicam viam dejiciuntur, pro derelictis habentur; eaque tunc legere ex curiositate veniale est. Secus nullum peccatum, et quisque potest quæ legit, convertere in sui utilitatem, absque injustitia; si enim dominus ea legi nolisset, debuerat comburere, non in publicum dejicere: ita plures cum Lugo et Roncaglia. Sed Croix et alii probabilius contradicunt; hoc enim ipso, quod dominus illas minutatim dilaceravit, satis ostendit haud velle, ut legantur; ex industria ergo colligere est agere fraudulenter.

137. Q. 4. *Quid est libellus infamatorius?*

R. Libellus infamatorius seu famosus est *scriptura vel signum ad aliquem publice infamia aspergendum*. Dicitur *scriptura*, sub quo nomine venit quidquid vel manu exaratur vel typis imprimitur. Vel *signum*, sub quo nomine veniunt

quæcumque emblemata, imagines, figura hominem dedecorantes (vulgo *caricatures*, *pasquinades*). *Publice*, ut enim reatus habeatur, scriptura vel signa publice sunt affigenda aut distribuenda et diffundenda. Varios diffusionis modos habet sequens versus :

Signa, manuscripta, atque emblemata, schedula, imago.

Libelli famosi auctores et complices graviter peccant, si occulta fratris publicent, licet vera; gravissime vero, si falsa, quia tunc detractiōni superadditur calumnia. Ceterum etsi vera promulgent, semper gravius peccant quam alii, qui verbis tantum detrahunt; nam scripta ac signa evulgantur facilius et manent diutius: unde tunc ut restitutio sit efficax atque ad æqualitatem, fieri debet per publica scripta, vel publica revocatione.

In auctorem autem, et complices libelli famosi animadvertit tum lex civilis mulcta pecuniaria ac carcere; tum lex Canonica, ex qua pœna est excommunicatio ferendæ sententiæ, si tamen clare indicetur injuriatus, libellus fiat publicus, considerabile delictum contineat, et animo injuriandi publicetur, sine nomine injuriatoris. Quas quidem conditiones requirunt ad constituendum libellum famosum, adeo ut locum habeat ferenda excommunicatio: quæ autem est latæ sententiæ, non reservatæ, si sit libellus contra Papam aut Cardinalem; imo latæ sententiæ et reservatæ, si libellus sit contra Ordines religiosos Prædicatorum aut Fratrum Minorum; non vero si sit tantum contra aliquem religiosum particularem¹.

V. Constitutio Alexandri IV, quæ incipit *Ex alto*; item jus Canonicum caus. 5, 9, 1, cap. II et III; et cap. I, habetur: *Qui in alterius famam publice scripturam aut verba contumeliosa confixerit, et respectus scripta non reprobaverit, flagelletur* (quod hodie et quoties flagellandi!); *et qui ea prius invenerit, rumpat, si non vult auctoris facti causam incurrere*. V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 995. — Ferraris, *Biblioth. canon.*, etc., v^o *Libellus famosus*.

CAPUT TERTIUM

DE BONIS FORTUNÆ

Art. unicus. — De furto.

138. Q. 1. Quid est furtum?

R. Furtum communiter definitur: *Ablatio occulta et injusta rei alienæ, domino rationabiliter invito*. — Dicitur 1. *ablatio*, ut distinguatur a simplici damnificatione, quæ fieri solet absque ablatione rei, uti contingeret in eo, qui domum alienam incenderet. Hic tamen intelligitur etiam iniqua retentio; nam *detinere id, quod alteri debetur, eandem rationem nocumenti habet cum acceptione injusta*¹; — 2. *occulta*, ut distinguatur a *rapina*, quæ cum ipsa rei ablatione includit violentiam, domino scienti et invito irrogatam; — 3. *injusta*, aliquando enim qui alienum accipit, non furatur, imo actum virtutis exercet: esset si uxor auferat a marito pecunias, ne ludis indulgeat; aut vinum, ne ebrietur; aut librum perniciosum, ne pervertatur. Prudenter tamen hic agendum est, ne dum unum peccati genus impedire quærimus, aliud gravius excitemus nimium provocantes alterius indignationem; — 4. *rei*, quo nomine non corporales tantum res, sed etiam incorporea jura intelliguntur, ut census, credita, etc.; — 5. *alienæ*, etenim in re propria furtum non committitur. Nihil autem refert sive res sit aliena absolute et perpetuo; sive sit talis ad tempus tantum, uti in commo-

¹ S. Thomas, 2, 2, q. 66, a. 5. Ex qua parte non videmus, quomodo a furti macula se valeant purgare *tum* illi qui finito opere, inanibus subterfugiis de pacta mercede fere semper aliquid subtrahunt operariis, qui non consentiunt, sed consentire debent; *tum* illi, qui modo apud unum, modo apud alterum cauponem divertunt edentes et bibentes, nihil tamen solventes: ac inde gloriantur, cum male fecerint; *tum* illi, qui pensionis solutionem, quam collegiis, seminariis vel aliis contubernariis debent, recusant: vel ne solvent, infinitas prætexunt causas, propria auctoritate rem definientes, nec parcimonie student, nec aliquid sibi subtrahunt, ut valeant propriæ obligationi facere satis, quasi agatur de supervacanea illis facta donatione, non de stricto debito justitiæ. — Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 508.

dato et usufructu determinato; — 6. *domino rationabiliter invito*: ratio nempe furti in eo posita est, quod alterius jus violetur per ejusdem rei ablationem; atqui jus hujusmodi non violatur, quando dominus rationabiliter tenetur in ablationem illam assentiri. Sic, v. g., nemo furem diceret Titium qui gladium ab ebrio, vel a mente capto, se ipsum aut alium interfecturo surriperet.

139. Furtum aliud est simplex, aliud qualificatum. *Simplex* non habet aliam malitiam specie distinctam ab ipsa malitia furti. *Qualificatum* habet malitiam peculiarem sibi adjunctam ex aliqua circumstantia speciali: et aliud est 1. *sacrilegium*, quod est furtum rei sacræ, vel rei profanæ patratum in loco sacro; 2. *peculatus*, quo aufertur pecunia vel res ad Fiscum Principis aut Reipublicæ pertinens; 3. *plagium*, quo surripitur servus alienus vel etiam homo liber: sic dicitur quia de hoc crimine convictus damnabatur ad plagas; 4. *abigeatus* a verbo abigere, quo abducuntur animalia e grege alieno.

Iterum ex lege civili furtum uti qualificatum habetur: 1. *ratione personæ*, v. g., si persona quæ furatur sit famulus, hospes, caupo; 2. *ratione temporis*, si, v. g., noctu sit commissum in habitatione; 3. *ratione loci*, v. g., si fiat in Ecclesia vel Regiis dominiis: ut tale etiam habetur furtum animalium e stabulis vel agris; 4. *ratione mediolorum*, si adhibeantur arma, claves adulterinæ, etc.; 5. *ratione rei*, ut esset res sacro cultui dicata surrepta in ipso loco sacro; idem pecunia regia⁴.

140. Q. 2. *Quale peccatum est furtum?*

R. Furtum est peccatum ex genere suo mortale, idque probatur tum Scriptura; Apostolus enim scribit: *Neque fures, neque rapaces Regnum Dei possidebunt*²; tum ratione quia per furtum violatur justitia, cujus præceptum est, ut *nemo lædatur, et jus suum unicuique servetur*; atqui justitiæ præcepta obligant per se sub gravi. Adde: per furtum maxime perturbatur atque subvertitur pax et tranquillitas Reipublicæ; unde S. Thomas ait, quod si passim homines sibi invicem

Cod. pœn. Gall., ab art. 381 ad 401. — Ferraris, vº *Peculatus*.

² I Cor. vi. — Ferraris, *Biblioth.*, etc., vº *Fur*, Furtum, ubi plura.

furarentur, periret humana societas¹; hinc Catechismus Romanus: *Quam grave scelus furtum sit, ipsa naturæ vis et ratio satis ostendit*. Imo ne dum furtum, sed vel ipsum furti desiderium graviter prohibetur decimo Decalogi præcepto²: contra quod proinde peccant tum mercatores, qui rerum penuriam expetunt, ut suas merces carioris vendant et sic aliorum miseria ditescant; tum milites qui bellum exoptant, ut impune aliena diripiant; tum medici qui ideo morbos, judices qui ideo lites, advocati qui ideo contentiones concupiscunt, ut ditescant; est enim concupiscere alienum sine justa causa.

Diximus *ex genere suo*; nam furtum peccatum erit veniale vel ex levitate materiæ, vel ex imperfectione actus. Si furtum grave est, gravis erit obligatio restituendi; si furtum est leve, erit levis obligatio; justitia enim exigit, ut omnibus reddatur usque ad ultimum quadrantem, atque ut pro mensura illata injuriæ sit reparationis ratio³.

141. Q. 3. *Quænam censenda gravis et notabilis materia furti?*

R. Materia furti potest esse gravis et notabilis, absolute et relative: 1. dicitur *absolute* gravis, quando in communi hominum sensu per se censetur sufficere ad constituendum peccatum lethale. Tunc autem censetur constituere lethale peccatum, quando res ablata juxta judicium prudentum potest unicuique afferre gravem utilitatem: id autem censetur talem utilitatem afferre, quod ad quotidianam sustentationem viri honesti, seu mediocriter divitis requiritur et sufficit.

¹ 2, 2, q. 66, a. 6. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 518.

² Quod sapienter actum est: — 1. ut nemo de sui justitia sibi blandiatur, dum abstinere ab omni exteriori peccato, sed interim peccatum tenet in corde; — 2. ut significetur, Deum esse cordium scrutatorem, simulque demonstraretur excellentia divinæ legis supra humanas, quæ non possunt interiora dirigere; — 3. ut peccatum in sua radice destruat; prava enim cupiditas et peccatum est et omnium peccatorum fons, cum ex corde exeant omnia delicta atque scelera.

³ Rustici, præsertim parvuli, mortalia ex errore conscientie sæpe reputant furta in se levia, et in Confessione non raro reticent: ideo interrogandi.

2. Dicitur *relative* gravis, quando respectu quorundam, v. g., pauperum, quibus res furto aufertur, censetur gravis; respectu vero aliorum, v. g., divitum, censetur levis: *In amissione unius gallinæ*, ait Angelicus, *plus (pauper) gravatur, quam unus multum dives gravaretur in mille marcis*¹. Patet autem, quod determinatio materiæ absolutæ ad judicandum de peccati gravitate, tunc tantum debeat habere locum, quando ignoretur status ac conditio personæ damnificatæ; sed in aliis casibus habenda est ratio materiæ relativæ.

Antiquitus rigidiores erant auctores in assignanda materia furti gravis; cum tunc pecunia esset rarior. At hodie communiter non ita severiores sunt; nam pecunia hisce temporibus utpote in humano commercio abundantior, non ita habetur pretiosa; ideoque Theologi majorem summam requirunt ad mortale furtum constituendum. Porro in hac re (quæ magnopere pendet a prudentum æstimatione) major auctoritas majorem constituit probabilitatem, ut ait Alphonsus noster.

Si igitur agatur de summa absolute gravi, eam determinant ad quinque aut sex circiter libellas (vulgo *francs*). Si vero agatur de materia gravi relative spectata, attentis præcipuis Europæ locis et temporum nostrorum adjunctis, ad eam ex Gury requiri videtur: 1. circiter valor unius franci relate ad pauperes, et non raro minus pro majori necessitate; 2. circiter duo vel tres franci relate ad operarios, qui labore diurno victum sibi comparant; 3. circiter quatuor vel quinque franci relate ad homines mediocriter divites; 4. circiter sex vel septem franci relate ad divites ordinarios; 5. tandem a peccato gravi nunquam excusabitur qui novem vel decem francos subripuerit apud ditissimos, vel etiam apud Principes² (T).

¹ Opus de *erud. Princ.*, l. VII, c. VIII.

² « Respectu Regis assignatur summa 40 libellarum; respectu mediocriter divitum tres libellæ sufficerent; respectu artificum triginta circiter solidi (libella cum dimidia); respectu operariorum una libella; respectu mendicantium decem prope solidi (dimidia libella); » ita Talento. Hæc regula potest etiam attendi, si placet; sed furtum excipe respectu Regis, quod, nostra sententia, nimis exorbitat.

142. Q. 4. *An et quando minuta furta constituent grave peccatum?*

R. ad 1: Certum est etiam per minuta furta mortaliter posse delinqui, si nempe illa ad notabilem quantitatem pervenerint, etsi sint facta diversis dominis (modo inter illa non interponatur magnum intervallum). Esto quod tunc domini non sint graviter læsi formaliter; sed læsi sunt quasi radicaliter, scilicet in hoc quod nisi graviter prohibeatur, magnum sequeretur inconveniens contra bonum publicum et indemnitate singulorum. Si enim liceret unicuique ex industria ditescere ex alieno, fraudando mensuras, falsificando merces, et alia hujusmodi faciendo, quænam esset facies Reipublicæ? quænam securitas? qui mores?

Sed notandum est, quod ad constituendam gravem materiam major quantitas requiritur in furtis minutis, quam in aliis; minus enim in istis, quam in aliis solent certo domini esse inviti. Hinc si minuta furta fiant eidem personæ diversis vicibus, aut personis diversis eodem tempore, ad materiam gravem requiritur et sufficit (nostra quidem sententia) unum simplex cum dimidio: v. g., si sint materia gravis scuta quatuor, per furta minuta requiruntur sex. Si vero hujusmodi furtula fiant diversis personis et vicibus diversis, putamus requiri duplum, scuta nempe octo; quia tunc gravitas non tam exurgit ex damno illato, quam quod ille ditescat de alieno. — Item in furtis rerum expositarum, ut sunt fructus secus vias et ligna in sylvis, ad gravitatem major requiritur materia. Quod idem ordinarie docent de furto esculentorum ac poculentorum; ac de furtis uxorum et filiorumfamilias.

R. ad 2: Minuta furta tripliciter possunt contingere: *Vel quando unus multum furatur in globo (seu toto simul considerato), sed parum singulis personis*: sic mercator, qui utitur statera dolosa, parum a singulis fraudat, sed multum ab omnibus simul sumptis. *Vel quando plures furantur uni, singuli parum, sed simul sumpti multum*: ut si plures latrones ingrediantur domum alienam, et parum singuli surripientes domum expolient. *Vel quando unus pluries furatur uni, sed parum singulis vicibus*, ut famulus vel filius qui quotidie

parum a domino vel patre sustulit ad ludum. Hoc posito :

1. Qui pluribus personis furatur, parum quidem singulis, sed multum in globo, peccat graviter; quia dolose ditescit de re aliena gravi. Hinc Scriptura : *Non habebis in sacculo diversa pondera : statera dolosa abominatio est apud Dominum*¹.

2. Si plerique simul uni furentur pauca, quæ simul collecta damnum grave proximo irrogent, tunc si id agant communi consensu atque consilio, singuli graviter peccant; quia singuli suo consilio atque consensu cooperantur moraliter in totum damnum, ideoque etiam singuli tenentur in solidum ad restitutionem. Quod si agant independenter unus ab alio, nemo eorum peccat mortaliter, neque ullam contrahit restituendi obligationem gravem : quia tunc nemo esset causa formaliter injusta gravis damni. Imo probabilissimum est, neminem eorum peccare graviter, etiamsi sciant per minuta illa furta grave damnum domino irrogari; semper enim verum est neminem esse causam efficacem totius damni, sed per accidens ab aliis obvenit domino. Ita Habert, Lessius, Sanchez, Sotus aliique plures.

3. Qui uni pluries furatur, sed parum singulis vicibus, si non intendat inferre grave damnum, neque paulatim ditescere, in singulis furtis levibus non peccat graviter, quia tunc nulla est ratio, qua latro possit damnari de mortali : non res furtiva quæ, ut supponitur, modica est; non animus furis, qui non habet conscientiam nisi de levi. Excipe casum, quo furta levia simul sumpta pervenerint ad notabilem quantitatem, quin inter illa notabile intervallum intercesserit; tunc simul uniuntur non quidem statim et ex animo, sed ex re accepta : unde fur sub gravi tenetur ad restitutionem, etiamsi illa furtula singulis vicibus consumpserit; tenetur enim eo in casu non quatenus illa retinet, sed quatenus accepit. Aiunt tamen Lugo, Layman, Roncaglia, Sanchez, Viva, etc., furtula moraliter non coalescere, si inter illa notabile adsit intervallum, v. g., saltem duorum mensium, et absit animus amplius furandi; nam tunc ex hominum acceptione non amplius

Deut. xxv; et Prov. xi.—V. Martinet, *Philosophie du catéchisme*, l. III.

videntur constituere unum et idem objectum in genere moris¹.

143. *Quomodo (quæres) restituenda quæ per minuta furta ablata sunt?* Certum est ea sub gravi esse restituenda cum ad notabilem quantitatem pervenerint. Hinc damnata est ab Innocentio XI hæc sub n. 38 propositio : *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis*. Porro si domini incerti sunt, ea restitutio sub gravi facienda est pauperibus aut locis piis, juxta præsumptam videlicet dominorum voluntatem². Si vero domini certi sint, tunc singulis sua portio sub gravi tribuenda est, si portio singulis ablata per se materiam gravem constituat : hoc patet per se.

Quid (addes) si singuli domini non sint graviter damnificati? Tunc etsi adhuc dominis videatur facienda restitutio juxta regulam generalem, quod nempe res quælibet sive parva, sive ingens sit, semper clamet ad dominum; nihilominus Alphonsus noster putat probabilius cum aliis doctis, quos consuluit, non peccare graviter qui restitueret pauperibus loci; nam fur in eo casu non intulit damnum grave dominis, sed Reipublicæ; hæc vero merito præsumitur non ita esse graviter invita, si restituatur partibus magis indigentibus. Hinc licet communissimum sit, quod tabernarii pro minutis furtis per se loquendo debeant restituere civibus, qui minutas merces emunt; excusarentur tamen a gravi ex dicta ratione, si restituant pauperibus aut Institutis et piis locis : imo etiam a veniali, accedente aliqua rationabili causa, puta si urgeat necessitas pauperum, vel infamia timeatur³.

144. Q. 5. *Quid de iis, qui ligna in sylva Communitatis cedunt?*

R. Certum est Communitati cuilibet fas esse ob bonum publicum sub aliqua pœna vetare, ne quis ligna in sylva cædat,

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 530.

² Ex *Decr. Greg.*, l. V, t. XIX, *De usur.*, c. v. — Quæ distributio fieri debet pauperibus loci, ubi læsio facta est, si verosimiliter speretur, quod ita res sit ad dominos perventura.

³ V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. X, n. 28; et *Op. Mor.*, l. III, nn. 595 et 534, quæst. 2^a.

dummodo aliunde oppidani possint sibi commode providere. Hac tamen prohibitione data, communiter docent cum Bonacina, Filliucio, Laymano, Lugo, Molina, Salmanticensibus, Sanchez et Soto, quod non peccat, saltem graviter, incola in eadem communitate contra prohibitionem illam ligna cædens: neque tenetur ad restitutionem, nisi magnam fecit lignorum stragem, sed tenetur tantum ad pœnam post judicis sententiam; talis enim prohibitio habetur uti pure pœnalis, sicuti fert communis atque recepta consuetudo¹.

Diximus: nisi magnam faciat lignorum stragem; tunc enim excederet in jure suo particulari et restituere deberet communitati læsæ (nempe pauperibus vel pio instituto loci ipsius, cum restitutio ordinarie alio modo nequeat fieri). Hæc tamen ut magna dicatur non est attendenda gravitas materiæ in se, sed damnum quod ipsi infertur Communitati. Hinc videtur non peccare saltem mortaliter qui sibi comparat unam sarcinam singulis diebus pro uso proprio, vel duas singulis hebdomadibus etiam ad vendendum; quia quod dives accipit ad usum proprium, pauper accipit ad vendendum, ut vivat (U).

145. Q. 6. *Quid sentiendum de furto uxoris?*

R. Uxor furti rea non est subducendo aliqua pro victu, vestitu, ceterisque familiæ necessariis, quæ sæpe mariti non intelligunt, vel nolunt intelligere; et ideo frustra ab illis patenterentur, vel nonnisi cum rixarum periculo; imo etiam consuetudo tale jus eidem concedit². Sane uxor non est mancipium, sed socia viri; ergo plane expers esse non debet administrationis domesticæ; etiamsi viro uti capiti subjecta sit.

tamen esse debet in ea mensura, quam proprius status concedit, et quam communiter tenere solent ejusdem con-

¹ Id tenet etiamsi quis ligna cædat de sylva alterius Communitatis vicinæ, ut Filliucius, Lugo et Molina docent; quia illa communitas videtur esse contenta illius pœnæ, quam a cædentibus exigit: et hoc præsumitur cum læsa silet, neque damni per lignorum cæsuram sibi irrogat, compensationem curat. Quod autem dictum est de sylvis quoad scissionem arborum, dicitur etiam de agris ac pratis quoad pascenda animalia. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 529. — Ferraris, v° *Pascua*.

² Recte monent, ne Confessarius in concedendis ejusmodi expensis, quæ viro nesciente fiunt, facilis sit, eo quod uxores propensæ sint ad jura sua plus æquo extendenda. *Stapf*, § 445.

ditionis timoratæ uxores; nam si uxor, marito rationabiliter invito, vel ejus voluntate non satis prudenter præsumpta, frumenta, pecunias et hujusmodi in notabili quantitate impenderet in eleemosynas, donationes, itinera, ex bonis nempe, quæ subjacent administrationi mariti, peccaret graviter; cum præter injuriam, quæ marito ipsi irrogaretur, familiæ etiam præjudicium non leve ex nimia illa liberalitate certo impenderet.

Neque dicas uxorem et maritum æque posse administrare, cum jura sint æqualia. Respondet enim Angelicus: *Quamvis mulier sit æqualis viro in actu matrimonii, tamen in his, quæ ad dispositionem domus pertinent, vir caput est mulieris secundum Apostolum I Corinthiorum* 11¹. Verum ut teneatur ad restitutionem uxor, major bonorum quantitas sublata requiritur, quam in aliorum furtis extraneorum; cum maritus non adeo sit invitus.

Quid si uxoris pater, mater vel proles ex alio matrimonio suscepta egeat? Ubi maritus nolit ipsis opitulari, poterit id facere uxor etiam ex communibus bonis, si propria non habeat; jure enim nature tenetur eosdem alere, et maritus debet consentire. Hanc facultatem extendunt etiam ad fratres et sorores Lessius, Lugo, Molina, Sanchez alique²; adde jus civile³. Neque uxor hæc bona in tali necessitate tributa referre debet, cum venerit in mariti hæreditatem, vel cum dotem suam recuperaverit, si sint parvi momenti; quia tunc habentur ut eleemosynæ communes. Si tamen sint alicujus momenti, tenetur ea recompensare filiis secundarum nuptiarum.

146. *Quid (dices) si maritus ipse notabilem partem bonorum communium prodige vel male impendat; teneturne ad restitutionem?*

Prima sententia probabilis affirmat. Ratio est, quia licet maritus habeat administrationem bonorum; uxor tamen habet dominium dimidiæ partis illorum, et proinde jus illud violatur, si ipsa rationabiliter invita pars illa a marito dissipetur. Secunda sententia etiam probabilis negat generatim, nisi maritus excedat limites juris ipsi a lege concessi. Ratio

¹ 2, 2, q. 52, a. 8. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 541.

² V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. X, n. 53; *Op. Mor.*, l. III, nn. 539 et 546.

³ C. Ped., art. 119. — C. G. 206. — C. S. 192. — C. P. 109. — C. M. 152.

est, quia uxor ex lege non habet jus strictum, nisi ad suam partem bonorum, quæ, soluto matrimonio, extabunt; nec tenetur maritus reddere rationem suæ administrationis. Unde quamvis peccet graviter contra pietatem erga uxorem et filios; non tamen peccat contra justitiam proprie dictam, quæ restitutionis obligationem inducit.

Sed uxor præcavere potest bonorum dissipationem per facultatem quæ ipsi conceditur a lege, separationem bonorum juridice postulando; et interim bona caute abscondere, ut in utilitatem familiæ servet.

147. Q. 7. *Quid de furtis filiorum familias?*

R. Filiifamilias graviter peccant, si invitis parentibus, ex bonis domesticis sibi surripiant summam notabilem; non enim sunt bonorum illorum domini. Hinc in Scriptura legimus: *Qui subtrahit aliquid a patre suo et matre, et dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est*¹. Unde si cohæredibus noceant notabiliter, tenentur sub gravi ad restitutionem ex bonis castrensibus vel quasi-castrensibus, si quæ habeant; vel quantitatem rei ablatæ conferendo in divisionem hæreditatis post mortem patris, nisi pater ipse expresse aut facite restitutionem remisit, et remittere potuerit: quod præsumitur juxta Lessium, si furtum jam si consumptum, nec ideo filius ditiescit.

Quod si filius sit solus, neque habeat cohæredes, Sanchez eum liberat ab omni onere restitutionis, quia pater in hoc

¹ Prov. xxviii. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 543; *Homo Apost.*, tract. X, n. 32. Parentes in hac re delinquentes filios graviter puniant, atque ipsis continuo invigilent; pessima enim ac probrosa furandi consuetudo difficile rumpitur, atque tristissimos exitus habet. Hinc reprehendendi genitores illi, qui aliquid domum deferentibus eorum filiis, leviter acquiescunt ipsorum futilibus rationibus: principiis fortiter obstant, neque sinant, ut vel quid minimum surripiant quocumque prætextu. « Les vols (ita in *Metodo per la direzione delle anime*, ecc.) que les fils de famille font à leurs parents sont non-seulement des péchés d'injustice, mais ils ouvrent la voie à des fautes plus grandes: on les commet ordinairement pour satisfaire à la vanité, à l'intempérance, au jeu, aux orgies et autres excès; le curé en inspirera l'horreur aux jeunes gens et cherchera à les en préserver. Il s'éleva aussi avec force contre ceux qui achètent ou recèlent les objets dérobés par les fils de famille. »

casu censetur minus invitus, et aliunde filius est aliquid patris.

Sed quænam summa (dices) erit in furtis filii censenda tanquam notabilis? Dicunt Lessius, Navarrus et Filiucius, etc., non peccare graviter filium, qui patri diviti furatur duo, aut tria scuta; imo dicit Bannez quod a patre valde opulento non est mortale furtum, nisi ascendat ad 50 scuta; sed hoc rationabiliter respuunt De Lugo et La Croix, nisi esset filius Principis. Et idem dicit Holzman, qui contra admittit non esse grave surripere decem scuta a patre nimis divite; Sanchez admittit usque ad sex. Si vero pater mitteret filio, qui alibi studeret, centum scuta, dicunt probabiliter Sotus, Navarrus, Layman, etc., filium posse impendere quinque eorum in honestas recreationes.

Ex lege civili non datur actio pœnalis patri vel marito in filiorum furtis, aut uxorum, et vicissim. Item neque in furtis inter fratres et affines in eodem gradu qui simul convivant. Cooperatores tamen extranei a lege puniuntur⁴.

148. Q. 8. *Quid sentiendum de famulorum furtis?*

R. Si famuli esculenta et poculenta domo exportent in materia gravi, aut divendant, graviter peccant et tenentur ad restitutionem; cum domini graviter et jure sint inviti. Si vero domi consument, facilius excusantur, nisi sint pretii extraordinarii; quia dominus, maxime si non sit ita tenax, in his, ut plurimum, esse solet magis invitus circa modum illum occultum, quam circa rerum substantiam; sciunt enim domini id communiter evenire, attenta humana fragilitate: ad modum quo operarios in vineam conducens scit, uvas ab iis esse comedendas ad saturitatem: nam quis bovi trituranti os alligabit?

Si famuli furentur pecuniam aut res sedulo custoditas, peccant mortaliter; nec major quantitas requiritur, quam in aliorum furtis. Imo eorum furtum qualificatum est, ac jure civili gravius punitur²; cum domini sint maxime inviti, et famuli ipsorum abutantur confidentia.

Sed quid (quæres) si famuli non impediunt furta in rebus

⁴ Cod. pœn. Gall., art. 580. — ² Cod. pœn. Gall., art. 586.

dominorum? Tenentur ipsi restituere, si furtum fiat ab extraneis; nam ex officio tenentur rem dominorum tueri: ac ideo valde probabiliter omnes obligantur etiam in solidum. Si vero furtum fiat ab aliis domesticis, adhuc tenentur, si res sit ipsi commissa specialiter, vel se obligaverint, vel teneant præsentiam totius domus; nam tunc habent determinatum onus. Si secus, licet alii item affirmant cum Bouvier generali ratione famulatus; alii tamen negant communius et probabilius cum Lessio, Lugo, Holzman, Salmanticensibus, Vogler, etc., quia res domini tueri a domesticis ex justitia non obligantur, sed solum ex præcepto generali charitatis, justitia enim respicit extraneos¹.

Quid vero, si famuli equis armentisque quæ curanda susceperunt, clam et invito domino, melius largiusque pabulum præbeant, ut eadem vegeta et pingua conservent? Equidem probi famuli est, ut quandum ad res sibi concreditas non nisi voluntatem domini exequatur; si tamen portio, quam dominus determinat ex judicio peritorum aperte insufficiens videatur ad fines quos dominus ipse intenderit, assequendos, famulus generatim excusari potest, si ea tantum surripiat quæ videntur necessaria. Ast sæpe stulto quodam amore erga animalia ducti contra certam domini voluntatem plura illis præbent quam oportet, sicque veri nominis furtum committunt. *Stapf*, § 446.

149. Q. 9. *Quænam excusant a furto?*

R. Duo a furto excusant: necessitas atque compensatio.

1. Nominè *necessitatis* a furto excusantis non intelligitur necessitas ordinaria, quam communiter patiuntur pauperes hostiatim viventes; alioquin nihil esset magis commune quam furtum. Neque gravis, si grave nempe secus dampnum timeatur, v. g., gravis infamia, dedecus, aut e proprio statu juste acquisito decidendi periculum; hanc enim facile quisque fingere potest. Hinc damnata est ab Innocentio XI hæc sub n. 56 propositio: *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.*

Tantum extrema necessitas hic intelligitur, et est quando vita ipsa periclitatur; quod tamen raro evenit: at si quando eveniat, eum qui tali laborat necessitate, posse per se alie-

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 344 et 345.

num surripere quantum satis est ad se liberandum ab illo mortis discrimine (quin teneatur petere), docent communiter cum Lugo, innixi auctoritate et ratione D. Thomæ. Sane tunc omnia bona sunt communia; jus enim gentium, quo bonorum divisio facta fuit, non potest derogare juri naturali, quod cuique competit vivendi in extremis de quibuscumque bonis¹. Et idem dicunt de necessitate proxima extremæ, aut illi æquivalenti; qui enim in ea constitutus est, potest sibi mediis quibus valet, providere, cum in moralibus parvi non habeatur æstimatio. Talis esset necessitas illius, qui vel est in probabili mortis periculo, aut amittendi membrum aliquid principale, aut aliquem sensum, puta oculum, vel est in proximo periculo incidendi in perpetuam captivitatem sive poena triremium, in gravissimam aut perpetuam infamiam ac morbum. — Id autem quod licitum est auferre pro necessitate propria, licet quoque pro necessitate suorum, nempe uxoris, parentum et filiorum. Quidam addunt fratres et sorores si adhuc isti sint in tenera ætate, et sibi aliter providere nequeant².

2. *Compensatio* impropria, quæ definitur: *Acceptio rei alienæ sibi debitæ, inscio debitore*³, licita est sub debitis conditionibus; sic enim redditur unicuique suum. Conditiones sunt: — 1. ut debitum sit ex justitia; si enim esset ex charitate vel gratitudine, non esset rigorosum debitum justitiæ; — 2. ut nequeat recuperari neque via juris neque alio modo sine notabili damno et molestia, aut sine gravi offensione aut inimicitia; secus bono publico expedit, ut nemo sibi jus di-

¹ Quæ sunt juris humani non possunt derogare juri naturali, vel jur divino. Secundum autem naturalem ordinem ex divina Providentia institutum, res inferiores sunt ordinatæ ad hoc, quod ex his subveniatur hominum necessitati. Et ideo per rerum divisionem et appropriationem ex jure humano procedentem non impeditur, quin hominis necessitati sit subveniendum ex hujusmodi rebus. Angelicus, 2, 2, q. 66. — V. plura, ut infra.

² V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 31; et l. III, nn. 520 et 701. Probabilius hac extrema necessitate non laborat qui ob inopiam est in periculo prostituendi filiam; quia potest alia via, v. g., mendicando suæ necessitati subvenire. Si vero vir honoratus puderet laborare vel mendicare, an possit de alienis surripere. disputant, videtur probabilius posse, si pudor esset tantus, ut potius mortem subiret.

³ Quoad compensationem propriam vid. dicta de *Restitut. in genere*, c. v

cat. Hoc tamen omittere est tantum veniale; quia defectus non esset nisi in modo; — 3. ut sit liquidum, nempe clarum, certum et sine exceptione; alioquin semper melior est conditio possidentis; — 4. ut compensatio fiat in re debitoris. Secus esset cum damno tertii: uti contingeret, si fieret in re deposita vel commodata; — 5. ut debitor quantum fieri potest moneatur de debiti sui extinctione, ne ipse vivat in conscientia erronea.

Attamen cum hæc res sit plena periculi et hallucinationis, bonum erit, si numquam fiat sine consilio Directoris vel Confessarii, cui innotescant singulæ circumstantiæ, personarum præsertim et rerum¹.

150. An (quæres) possit famulis permitti, ut sibi occulte compensent in bonis domini, si non satis sibi tribui prætendant?

R. Negative generatim loquendo; hoc enim semel admissio, furta passim inducerentur. Unde Innocentius XI hanc sub n. 37 damnavit propositionem: *Famuli et famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Quare non facile famuli audiantur, qui fere semper solent conqueri ac propriam miseriam exaggerare. — Diximus generatim loquendo; nam Salmanticenses hanc Pontificis condemnationem explicando docent: 1. quod famulus nihil quidem possit sibi occulte compensare, si absque necessitate libere convenit cum domino de stipendio minori: tunc dominus illi dicere potest: *Nonne ex denario convenisti mecum?* Possit tamen aliquid, si ex necessitate, id est si ad levandam miseriam convenerit de salario notabiliter minori, quod injustum sit; non enim Pontifex intendit obligare contra justitiam²;

¹ « Verum etiamsi (notat ad rem toties relatus *Stapf*, § 449), omnes hæc conditiones adsint, leges tamen civiles tali compensationi parum favent, utpote quod ordo juris negligitur, atque discussio causæ ad privatum exactoris judicium defertur. Unde etiam in Confessionali, ubi hujus generis casus exponuntur, nos cautissimos esse oportet, ita ut eam vix unquam consulere et raro permittere expediat. At vero compensationi jam factæ, si quidem nullæ ex necessariis conditionibus desiderantur, eatenus connivere licet, ut prænitens ad restitutionem haud obstringatur. »

² Quod tamen ita accipiendum est, tum quod dominus alios famulos pro

2. quod famulus, si ex sui electione operas augeat, nihil possit sibi compensare: tunc censetur operam suam condonare ad domini benevolentiam conciliandam. Si vero operas augeat ex domini voluntate expressa vel facita, compensatio erit concedenda; quia *dignus est operarius mercede sua.*

151. MONITUM pro confessariis circa furta. Inquirant Confessarii a fure: 1. quantitatem; 2. intentionem plus furandi, si habita fuerit; 3. damnum extrinsecum, seu lucrum cessans et damnum emergens; 4. si revocavit intentionem furandi, et adhuc furatus sit; vel si revocavit intentionem rem alienam retinendi, sed adhuc retinere voluit, ac retinet; 5. ex Billuart an a paupere, vel divite furatus sit. At non præsumant animarum Directores individuales casus certo resolvere, hoc est mortale, hoc veniale, nisi id constet aperte; sed plerumque expedit cum S. Augustino suam ignorantiam fateri. Et dum ea de re a pœnitentibus interrogantur, prudenter responsionem absolutam declinent, illisque omnium peccatorum etiam venialium horrorem incutiant¹.

152. An autem sit explicanda circumstantia filii, si ille a patre furatus sit, negandum cum Lugo, quia furtum non opponitur regulariter contra id quod filius debet peculiariter patri, id est non opponitur graviter et directe contra virtutem pietatis, reverentiæ et amoris parentibus debiti, sicut opponitur contumelia, vulneratio, odium et similia. Diximus regulariter; nam aliquando potest utique graviter opponi, v. g. si filius auferret a patre tantam substantiæ partem, ut pater reduceretur ad egestatem, vel si pater pateretur multum hac de causa circa statum et conditionem suam.

eodem parvo pretio juste non invenerit, tum quod famulus seipsum, ultro non obtulerit pro pretio illo, eumque dominus non susceperit ex pietate, et ex bona quadam animi indulgentia: unde in hac re caute procedendum est. Etsi autem satis sit probabile, quod famulus ipse, si prudens, et timoratus, vere aptus sit ad recte judicandum de justitia compensationis, hoc tamen non ita subito ac facile admittendum. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 522 et seq.

¹ *Examen raisonné*, vol. I.